

bi se iz kakršnih koli razlogov odpovedovali jezikovnim pravilom ali merilom, ne da bi jih spreminjali v dogme, in še manj, da bi se prepuščali čistunskemu izživljanju nad vsem, kar se komu zazdi posebno, nesprejemljivo, nepotrebno. Med skupno sprejeto jezikovno normo in jezikovnim življenjem je treba zagotoviti prostor, kjer se bo jezik lahko oplajal in bogatil tako s prvinami nujno potrebne enotnosti kot ravno tako potrebna nastajanja novega in novega.

Prvine, ki jih vnaša v jezik v javni rabi predvsem nova družbena stvarnost, so lahko prvine živega življenja, torej prvine *nastajajočega*, lahko pa prvine *odmirajočega*, umetnega, ponarejenega, odtujenega. Kadar gre za prvine, ki se rojevajo iz družbene odtujenosti, bi rekel, da gre predvsem za razmerja, v kakršnih se nam kot družbenim ustanovam ni treba obračati k dejanskemu človeku neposredno, kadar nas nič ne skrbi, ali bo ta povprečni človek razumel, kaj mu pripovedujemo, kadar nas nič ne skrbi, kaj nam dopoveduje dejanski delavec ali občan, ko pride do besede, s katero hoče nekaj povedati drugim ljudem, predvsem pa vsem ljudem kot organizirani skupnosti in družbi.

Z vsem tem vas hočem samo spodbuditi v razmišljanjih in dejanjih, kakršna pripadajo v pomembni meri ravno vam, obenem ko gre za to, da se vprašanj, kakor jih bomo skupaj zastavili, lotimo vsi. Ni mogoče drugače: vsakdo naj nosi svoj delež odgovornosti, vsaka skupnost — delovna ali krajevna ali družbenopolitična. Nikakršnega razloga ni več za to, da bi se v gospodarstvu, v državni upravi ali v političnih organizacijah lahko izgovarjali na »pomanjkanje kadrov«. Kakor da je vprašanje jezikovne kulture vprašanje kakih posebnih kadrov ali ustanov. Kljub vsemu imamo toliko šol in izobraževalnih možnosti, toliko knjig in učbenikov, toliko šolanih ljudi itd., da miselne ali jezikovne nemarnosti ali zanikrnosti ni več mogoče ne opravičevati ne odpuščati. Za višjo jezikovno kulturo si prizadevamo ne samo v imenu »blagoglasja«, kot je zapisal Župančič, ampak predvsem v imenu osvobajanja človeka in družbe, temeljnih prvin samoupravljske demokracije, svobodne človekove ustvarjalnosti, za kakršno si moramo smotrno prizadevati toliko bolj, kolikor bolj so nam zanjo dane vse večje in večje možnosti.

Pri tem velikem kulturnem smotru nam ne bo pomagalo kulturniško ali politično moraliziranje, ampak predvsem smotrna akcija vseh ljudi in skupnosti, ki so začutili ali morebiti jutri začutijo, za kaj gre. Med te skupnosti sodijo vse vaše zapovrstjo, so pa pomembne toliko bolj, ker živite v prostoru, ki je dovolj blizu vednosti o jeziku in dovolj živi govoric delovnih ljudi.

**Franc Šetinc**

CK ZKS

## **TEZE O JEZIKU, DRUŽBI IN POLITIKI**

»Da, gospoda,« je nekoč rekel Oton Župančič, »to vprašanje ni samo vprašanje blagoglasja ali neblagoglasja, torej ne samo estetsko vprašanje, nego je socialno, moralno vprašanje, vprašanje naše samozvesti in samostojnosti, našega značaja in naše odkritosti...«

Narod se z jezikom in kulturo identificira kot narod. V vsej naši zgodovini je bilo tako, da tedaj, kadar kot narod nismo bili svobodni, tudi svoje kulture in jezika nismo mogli svobodno izpovedovati. Odtod takšna ljubezen in spoštovanje do svoje kulture in svojega jezika. To pa nam seveda ne daje pravice, da zganjamo nekakšen jezikovni šovinizem. Ko sem nekoč izvedel anketo med bralci »Dela«, je eden izmed anketirancev zapisal takole:

»V jezikoslovju je že davno ugotovljeno, da se zanimanje diletantov in amaterjev osredotoča predvsem na vprašanje tujk in izposojenk, medtem ko tisto, kar je v sodobnem jeziku resnično problematičnega — na primer stilistika in logika — le v majhni meri priteguje njihovo pozornost...«

S takšno pripombo se v glavnem strinjam. Iz zgodovine drugih jezikov vemo, da uspevajo takšne ideje vsepovsod tam, kjer je splošna raven jezikovne vzgoje nizka in kjer je tudi znanost o knjižnem jeziku premalo razvita.

Ko se učimo jezikov, da bi bili lahko deležni pridobitev neslutene razvoja znanosti in tehnike v svetu, moramo biti najprej trdno zasidrani v svoji materinščini. Nikoli ne smemo pozabiti, da se bo v svetu čedalje bolj odpirala pot k ekonomski in kulturni integraciji človeštva v razmerah vse večjega vzajemnega prepletanja kultur in komunikacij ter širjenja tržišča. K enakopravnosti v tem procesu bo v veliki meri pripomoglo tudi bogastvo in lepota našega slovenskega jezika. Zanj se bodo v svetu zanimali predvsem zato, da bi spoznali bogastvo naše kulture, naših družbenih odnosov. V temeljni preobrazbi družbene prakse mora tudi jezik naroda, ki se v tej revoluciji množično bojuje (in se bojuje tudi za pravico do besedel), začeti doživljati bistvene spremembe. Novi odnosi sprva iščejo izraz v starih besedah, v starih miselnih zvezah, počasi pa si kujejo lasten besednjak, lasten pojmovni aparat. Nenadoma jezik naroda, ki sodeluje v avtentični revoluciji, postane neprevedljiv v jezike drugih narodov, ki tega razvoja niso deležni. Če pa ta nova praksa prinaša nekaj, kar pomeni za človeštvo resničen korak naprej, potem tudi jezik in kultura majhnega naroda stopita iz anonimnosti.

Naša kultura je med prvimi v svetu, ki je v praksi začela uresničevati Marxovo idejo o samoupravljanju. Naša velika odgovornost je tudi, da oblikujemo ustrezno slovensko izrazoslovje, da v našem »živem, zdravem jeziku« izrazimo nove pridobitve, nove odnose, skratka, novi čas, ki je edinstven v svetu. To pa nika-  
kor ni lahka naloga.

In kaj mislim o političnem jeziku? Predvsem to, da današnji politični jezik slabo izraža konkretne družbene spremembe. Politični jezik je pogosto abstrakten, nekonkreten. Mnogi družbenopolitični delavci se zatekajo k frazam predvsem zato, ker z njimi najlažje zamegljujejo slabo vsebino in (ne)odgovornost posameznikov. Zato bi si slovenski politični jezik moral prizadevati za doslednejše, razumljivejše, celo preprostejše in hkrati univerzalnejše formulacije. »Pri nas se življenje hitro spreminja«, je dejala znana politična delavka, »mi pa 'tolčemo' z vedno enakimi frazami...«

Resnici na ljubo je treba reči, da pogosto delamo silo jeziku z votlimi gesli, s frazeologijo, ki bi morala biti tuja samoupravni družbi. Če jezik sili v šablone, v fraze in sivino, pomeni, da zaostaja za družbeno prakso. Takšno kopičenje

(inflacija) besed, ki so sicer lahko čisto slovenske, razvrednotuje naš boj in cilje, za katere se zavzemamo. Takšen napihnjen, votel jezik največkrat ne dela razločka med deklariranim in dejanskim, med možnim in uresničenim. Zato si moramo prizadevati, da bomo našli ustrezne nove, vendar ne nasilno umetne pojme in besede ter da si bodo seveda tudi utrle pot v ljudsko govorico. Zakaj tudi politični jezik ni sam sebi namen, ampak mora postati lastnina delovnih množic, ki edine lahko izpeljejo revolucionarne spremembe. Samoupravljanje je vzniknilo iz hotenj naših ljudi, iz njihove zavesti in njihovega boja, zato ga moramo tudi izpovedovati v živem, zdravem, ne umetelnem jeziku. Izražati ga moramo v jeziku, ki ga bomo, kakor bi rekel Župančič, uživali tudi z ušesom. Vzvišene besede o samoupravljanju na papirju so smešne, če ni za njimi tudi dejanj.

Toda jezik postaja siromašen, jecljajoč, negotov, če ga uporablja človek, ki ni podkovan v tistem, kar bi moral izpovedati. To velja tako za politične delavce kakor za časnike še posebej. A poznamo tudi ljudi, ki znajo večje sukati svoje orožje — jezik, vendar v službi slabih ciljev. Bral sem mnoge laži o Jugoslaviji in Sloveniji v brezhibno napisani slovenščini. Izdajo slovenstva poskušajo prikriti z lepim jezikom.

Še nekaj: mnogim tudi lepo po slovensko, v povsem razumljivem jeziku ni mogoče ponuditi znanja, če se ne potrudijo, da bi si ga prisvojili, ako mislijo, da si ga je mogoče pridobiti čez noč in brez napora. Nekateri svojo duhovno lenobo le preradi prikrijejo z izgovarjanjem na tujke in izposojenke.

### **Ciril Kosmač**

Opravičujem se, da sem prišel z rahlo zamudo. Sicer pa mislim, da smo zmeraj v nekakšnih zamudah. Moja naloga je, da vas pozdravim v imenu Društva slovenskih pisateljev, ker me je tov. Potrč prosil, naj bi rekel par besed.

No, če že gremo na čisti slovenski jezik, moram reči, da sem že rekel nekaj parov slovenskih besed, pa jih bom zato zdaj dodal še nekaj, namreč ne nekaj parov, ampak nekaj slovenskih besed.

Mislim, da bi se morali pisatelji precej in veliko bolj zanimati za taka zborovanja, zakaj, če natančno premišljam in poslušam in berem, vidim, da zadnje čase tudi slovenski ustvarjalec premalo gleda za lepoto in jasnost svojega jezika. Pravijo, da je pisatelj ustvarjalec; ker pa piše, ustvarja z jezikom. Torej mora ustvarjalec ustvarjati, da ima slavist o čem razpravljati in kaj uzakonjevati. Pri tem mislim, da če je jezik orodje, da ni vseeno, kakšno orodje jemljemo v roko, temveč da svoje delo opravljamo z najnatančnejšim in najboljšim orodjem.

To svojo misel bi zaključil z besedami, ki sem jih že zdavnaj rekel, da je po moje jezik še zmeraj odmev naše duše. In zato je treba stok, krik ali pesem naše duše dati tako, kakršen je odmev tega stoka, tega krika in te pesmi. Zakaj, samo če bo ta odmev resnični odmev naše duše, se bo ta odmev lahko razgrinjal in odbijal od vseh naših gorá, od vseh naših dolin, vse do tja, kjer slovenska duša stoka, kriči in poje. Hvala lepa.